

Ráitis Foghlama - Míniúchán ar Eispéiris Foghlama

1. Déanann an scoláire cumarsáid éifeachtach le roinnt meán agus i réimse comhthéacsanna sa T1¹⁷

Tuigim an teanga a úsáidtear *i mo scoilse* agus is féidir liom cur síos a dhéanamh do dhaoine ar mo chuid smaointe ó bhéal agus i scríbhneoireacht. Is féidir liom a bheith páirteach i bplé faoi cheisteanna laethúla agus faoi thopaicí a dhéantar sa rang. Agus mé ag obair le daoine eile ar ghníomhaíochtaí ranga, is féidir liom mo chuid smaointe agus mothúchán a roinnt le cois a bheith ag trácht ar smaointe agus ar thuairimí daoine eile. Léim téacsanna éagsúla don phléisiúr agus don staidéar chun eolas a fháil agus chun mo chuid smaointe agus scileanna teanga a leathnú.

17 Is í T1 an teanga ina bhfeidhmíonn an scoil (an Ghaeilge i scoileanna Gaeilge). Is í T2 dara teanga na scoile (an Béarla i scoileanna Gaeilge).

2. Déanann an scoláire éisteacht, labhairt agus léitheoireacht ag leibhéal inniúlachta atá ag teacht lena c(h)umas féin sa T2 agus i dteanga amháin eile

Is féidir liom mo chur féin in iúl trí labhairt agus scríobh i dteangacha seachas mo chéad teanga; tuigim dearcthaí agus eispéiris daoine eile nuair a labhraíonn siad na teangacha sin. Léim cineálacha éagsúla téacsanna sna teangacha sin chun faisnéis agus eolas a fháil. Tá spéis agam i modhanna maireachtála agus i gcultúir na n-áiteanna ina n-úsáidtear na teangacha agus is breá liom iad a chur i gcomparáid le saol agus le cultúr na hÉireann. Tá a fhios agam agus mé ag foghlaim teanga amháin gur mór an cuidiú iad na scileanna a úsáidim chun ceann eile a fhoghlaim freisin.

3. Déanann an scoláire réimse leathan téacsanna a chruthú, a mheasúnú agus a léirmhíniú

Is breá liom a bheith ag léamh agus ag dul i ngleic le cineálacha éagsúla téacsanna. Tuigim agus is féidir liom barúil a nochtadh faoin ábhar. Nuair a chruthaím téacs, bíonn aird agam ar a chuspóir agus ar riachtanais agus ábhair spéise na ndaoine a bheidh á léamh. I dtéacsanna scríofa, tuigim tábhacht na gramadaí, roghnaím na focail chuí chun éifeacht a chruthú agus úsáidim litriú agus poncaíocht bheacht. Ní téacs scríofa é gach téacs, mar sin de is féidir liom obair a dhéanamh le hábhar amhairc agus fuaimne freisin. Nuair a chruthaím téacs, bí in ann é a roinnt san fhoirm is oiriúnaí agus bíonn a fhios agam nuair a bhíonn cead ag teastáil chun é sin a dhéanamh.

4. Cruthaíonn agus cuireann an scoláire i láthair saothair ealaíne agus tuigeann sé/sí an próiseas agus na scileanna atá i gceist

Is féidir liom píosa ealaíne a chruthú, liom féin nó i gcomhar le daoine eile. Is féidir gur réad, píosa scríofa nó léiriú é, cruthaithe agam féin nó ag grúpa againn. Is dóigh eile í an ealaín a chruthaím chun an rud a rá a smaoiním nó a mhothaím, agus a chluinim daoine eile a smaoineamh nó a mhothú. Is féidir gur ealaín de chuid mo chomhscoláirí, ealaíontóirí comhaimseartha nó ealaíontóirí ó áit agus ó am eile iad na píosaí ealaíne a n-amharcaim orthu nó a n-éistim leo.

5. Tá feasacht ag an scoláire ar luachanna pearsanta agus tá tuiscint acu ar an bpróiseas chun cinntí morálta a dhéanamh

Tuigim an áit as ar tháinig mo chuid luachanna féin agus na tionchair a chuaigh i bhfeidhm orthu. Tá meas agam ar luachanna daoine eile agus san am céanna tá mo chuid féin mór agus luachmhar agam. Tá tuiscint agam ar an dóigh a n-oibríonn cinnteoireacht mhorálta i mo shaol féin agus i saol daoine eile bunaithe ar a gcuid luachanna ar leith. Is féidir liom gnáthchinntí éagsúla eiticiúla agus morálta a phlé agus tuairim a nochtadh fúthu.

6. Tá meas ag an scoláire ar an mbealach ina gcuireann luachanna, creidimh agus traidisiúin éagsúla leis na pobail agus leis an gcultúr ina gcónaíonn sé/sí

Aithním an tábhacht a bhaineann le traidisiúin reiligiúnacha agus leis na léirmhínte neamhreiligiúnacha ar an saol. Tá léirthuisicint agam ar na dóigheanna ar imir córais éagsúla creidimh tionchar orainn, agus gur mhúnlaigh siad muid, anseo in Éirinn, agus freisin san Eoraip agus sa domhan mór. Is féidir liom creidimh agus cleachtais éagsúla a phlé ar dhóigh fheasach, agus go fóill meas a bheith agam orthu siúd a bhfuil creidiúintí acu nach ionann iad agus mo chuidse.

7. Tá meas ag an scoláire ar a bhfuil i gceist le bheith ina s(h)aoránach gníomhach, le cearta agus le dualgais i gcomhthéacsanna áitiúla agus i gcomhthéacsanna níos leithne

Tuigim an chaoi a n-oibríonn an rialtas agus an pholaitíocht in Éirinn agus in áiteanna eile. Tuigim go bhfuil cearta againn agus dualgais orainn. Tá meas agam ar chearta na ngrúpaí mionlaigh sa tsochaí. Spreagtar mé nuair a chloisim faoi dhóigheanna ar féidir le saoránaigh ghníomhacha cion a dhéanamh chun an saol a dhéanamh níos fearr laistigh dá gcomhphobail féin agus sa domhan mór. Tá mé toilteanach agus is féidir liom smaoineamh go cúramach faoi athruithe a chur i bhfeidhm, agus gníomhú ina leith, i dtaca le ceisteanna a bhaineann liomsa nó le mo phobal.

8. Tá meas ag an scoláire ar an oidhreacht áitiúil, náisiúnta agus idirnáisiúnta agus tuigeann sé/sí an tábhacht atá ag an ngaol idir eachtraí atá thart agus eachtraí reatha, agus na fórsaí is cúis le hathrú

Agus mé ag baint úsáid as cineálacha éagsúla fianaise agus ábhar, amharcaim ar shaol daoine clúiteacha agus gnáthdhaoine san am a chuaigh thart. Feicim an dóigh a n-athraíonn pobal áitiúil, náisiúnta agus idirnáisiúnta le himeacht aimsire, an dóigh a ngníomhaíonn daoine chun athruithe a dhéanamh, agus an dóigh ar féidir na hathruithe sin a cheangal lena chéile agus le himeachtaí agus le forbairtí reatha. Aithním gur le hoidhreacht a fhaighim luachanna, creidimh agus traidisiúin mo chultúir agus is tábhachtach liom meas a léiriú ar chultúir daoine eile.

9. Tuigeann an scoláire bunús agus tionchair ghnéithe sóisialta, eacnamaíocha agus comhshaoil an domhain mórthimpeall air/uirthi

Is féidir liom cur síos a dhéanamh ar phróisis nádúrtha arb é athrú sa tírdhreach nádúrtha a dtoradh. Tuigim gur minic gur daoine atá *ag maireachtáil* agus atá *ag saothrú a mbeatha* a athraíonn an tírdhreach agus gur i mo cheantar áitiúil agus ar fud an domhain a tharlaíonn sé sin freisin. Tuigim an coibhneas idir tírdhreacha athraitheacha agus saol an duine. Is eol dom freisin go gceanglaíonn na hathruithe sin, chomh maith le gníomhaíochtaí polaitiúla agus cultúrtha, daoine, áiteanna agus réigiúin le chéile agus go dtagann deiseanna iontacha uathu ach go mbíonn dúshláin i gceist leo freisin.

10. Tá an fheasacht, an t-eolas, na scileanna, na luachanna agus an t-inspreagadh ag an scoláire le maireachtáil ar bhonn inbhuanaithe

Tuigim go bhfuil an dúlra go hálainn agus an-tábhachtach do shaol gach duine ar an domhan. Táim freagrach as na roghanna a dhéanaim faoin dóigh a mairim agus go mbíonn tionchair ag na roghanna sin ar an timpeallacht agus ar cháilíocht na beatha i mo cheantar agus sa saol mór. Déanaim mo dhícheall 'smaoineamh go domhanda agus gníomhú go háitiúil'. Is féidir liom mo chion a dhéanamh chun cuidiú le mo phobal an timpeallacht s'againn a fheabhsú ach feicim freisin go mbíonn buarthaí éagsúla ag pobail eile agus déanaim mo dhícheall cuimhneamh orthu sin.

11. Déanann an scoláire gníomh chun a leas féin agus leas daoine eile a chosaint agus a chothú

Is eol dom cinntí a dhéanamh atá maith do mo shláinte fhisiceach agus mheabhrach, mo chuid folláine mhothúcháin agus spioradálta agus mo chaidreamh le daoine eile. Is féidir liom riosca a mheas agus a bhainistiú agus tuigim an tionchar a bhaineann le hiompar rioscúil. Táim muiníneach agus is féidir liom déileáil le dúshlán éagsúla agus buillí i mo choinne. Iarraim cuidiú nuair a theastaíonn sé. Glacaim leis go mbíonn daoine difriúil agus go bhfuil dualgas ar gach duine dúshlán a thabhairt ar leithcheal agus ar bhulaíocht, agus gur féidir leis an scoil tacú liom chun é sin a dhéanamh.

12. Tá an scoláire ina rannpháirtí muiníneach agus cumasach sa ghníomhaíocht fhisiciúil agus tá inspreagadh ann/inti le bheith gníomhach go fisiciúil

Bím páirteach i ngníomhaíochtaí fisiceacha fuinniúla agus spórt ar bhonn rialta agus is eol dom go dtugann siad sin deis dom forbairt agus réimse de scileanna sóisialta agus scileanna luaile a úsáid, chun foghlaim ar bhealach atá éagsúil, mo chuid corpachmhainne a fhorbairt agus mo chorp a bhainistiú. Cuidíonn sé liom scíth a ligean agus mothú níos fearr, go háirithe sna ghníomhaíochtaí agus cuireann sé le mo shláinte agus le mo leas. Nuair a bhím páirteach i ngníomhaíochtaí éagsúla fisiceacha, cuidíonn sé liom bualadh le daoine eile agus a bheith ina gcuideachta. Bím ag súil le níos mó deiseanna a bheith agam a bheith rannpháirteach in imeachtaí i mo scoil agus i mo phobal.

13. Tuigeann an scoláire tábhacht an bhia agus an chothaithe i leith cinntí sláintiúla a dhéanamh

Roghnaím réimse bianna agus deochanna éagsúla atá cothrom. Is féidir liom roghanna sláintiúla bia a dhéanamh agus déanaim iarracht ithe go maith nuair a bhím liom féin agus le daoine eile. Tuigim ról tábhachtach an bhia do ghrúpaí difriúla sóisialta agus cultúrtha. Tuigim go dtagann athruithe ar riachtanais chothaithe daoine aonaracha agus grúpaí i rith chéimeanna na beatha. Tá mé eolach ar an iomad tosca a mbíonn tionchar acu ar roghanna bia agus ar dheartháí i leith bia agus bia a ithe.

14. Déanann an scoláire cinntí eolasacha airgeadais agus forbraíonn sé/sí scileanna maithe tomhaltais

Is féidir liom mo chuid airgid a phleanáil bunaithe ar na hacmhainní atá agam féin agus na cinn atá ar fáil sa bhaile. Is féidir liom faisnéis nó fógraí a dhéanamh iarracht dul i bhfeidhm ar m'iompar a mheas dom féin agus is i ndiaidh dom dianmhachnamh a dhéanamh ar chinntí is ea a ghníomhaím. Bíonn na cinntí sin bunaithe ar an eolas agus ar an tuiscint atá agam ar fhaisnéis do thomhaltóirí, cearta agus dualgais, agus forbairt inbhuanaithe.

15. Aithníonn an scoláire an úsáid is féidir a bhaint as eolas, scileanna agus tuiscint mhatamaiticiúil i réimsí uile na foghlama

Tuigim i dtaca le m'eolas agus mo chuid scileanna matamaiticiúla gur cuid de theanga iad atá lán d'uimhreacha, siombailí agus comharthaí éagsúla eile. Is féidir liom iad sin a úsáid laistigh agus lasmuigh den scoil i ngníomhaíochtaí agus i gcomhthéacsanna éagsúla. Nuair a úsáidim agus a dhéanaim matamaitic cabhraíonn sé sin liom smaoineamh go loighciúil agus fadhbanna a réiteach agus tugann sé deis dom cumarsáid a dhéanamh agus mo chuid smaointe a phlé go soiléir agus go beacht ar bhealach a thuigfidh daoine eile.

16. Déanann an scoláire cur síos ar phatrúin agus ar choibhneasa agus déanann sé/sí iad a léiriú, a léirmhíniú, a thuar agus a mhíniú

Is breá liom patrúin a lorg agus a aimsiú agus cur síos ar na coibhneasa a fheicim i bhfocail agus i siombailí. I gcuid mhór cásanna, nuair a aithním an gaol sin, úsáidim é chun na téarmaí atá ar iarraidh sa phatrún a chríochnú nó na heilimintí eile den phatrún céanna a thuar. Agus an t-eolas sin agam, is féidir liom tionchar patrún a fhiosrú sa ghnáthshaol agus na bealaí ina mbíonn tionchar ag na patrúin sin a fhiosrú freisin.

17. Déanann an scoláire straitéisí a cheapadh agus a mheas chun fadhbanna a fhiosrú agus a réiteach ag baint úsáide as eolas, réasúnaíocht agus scileanna matamaiticiúla

Úsáidim cuir chuige mhatamaiticiúla éagsúla chun réiteach réasúnta a fháil ar fhadhb atá nua agamsa nó chun tasc a dhéanamh, nár taispeánadh dom an dóigh lena réiteach. Is féidir liom roghnú cén straitéis is dóiche is éifeachtaí do chás ar leith. Is féidir liom fadhb a bhriseadh ina céimeanna loighciúla níos lú ionas gur féidir liom cuidiú le teacht ar réiteach iomlán.

18. Déanann an scoláire breathnú agus measúnú ar eachtraí agus ar phróisis eimpíreacha agus tarraingíonn tátail agus cinntí astu

Is féidir liom breathnú ar shonraí agus iad a mheas agus a thaifeadadh, go beacht, ag baint tairbhe as foinsí éagsúla, agus is féidir liom úsáid a bhaint as smaointeoireacht agus as réasúnaíocht loighciúil chun tuairimí agus cinntí a dhéanamh bunaithe ar fhianaise agus ar thrialacha. Nuair a chloisim ráitis nó rudaí á maíomh go poiblí, is féidir liom dearcthaí éagsúla a aithint agus achoimre a dhéanamh orthu, agus anailís a dhéanamh ar na hargóintí difriúla.

19. Cuireann an scoláire luach ar ról agus ar chion na heolaíochta agus na teicneolaíochta i leith na sochaí, agus an tábhacht phearsanta, shóisialta agus dhomhanda atá leo

Aithním ról na heolaíochta agus na teicneolaíochta i sochaí ár linne, an chaoi ar fiosraíodh na bealaí ar athraigh gnéithe den ghnáthshaol le himeacht aimsire chun tuiscint a fháil ar an nasc le forbairtí eolaíochta agus teicneolaíochta agus an nasc eatarthu sin. Úsáidim mo chuid eolais ar eolaíocht agus ar theicneolaíocht chun cuidiú liom cinntí agus roghanna eolasacha a dhéanamh.

20. Baineann an scoláire úsáid as teicneolaíochtaí cuí chun dul i ngleic le dúshlán deartha

Agus mé ag fiosrú agus ag plé gnéithe deartha, bíonn tuiscint agam ar na tosca a imríonn tionchar ar phróiseas an deartha. Úsáidim straitéisí réiteach fadhbanna agus léirim cruthaitheacht (liom féin nó le daoine eile) i ndúshlán deartha chun rud a bhíonn ag freastal ar fhíor-riachtanas nó a chuireann smaoineamh in iúl, chun an rud sin a phleanáil, a fhorbairt, a dhéanamh agus a mheas. Roghnaím na cuir chuige fhéideartha agus molaim na teicneolaíochtaí a d'fhéadfadh a bheith úsáideach ar gach céim den phróiseas sin.

21. Cuireann an scoláire scileanna praiticiúla i bhfeidhm de réir mar a fhorbraíonn sé/sí múnlaí agus táirgí ag baint úsáid as ábhair agus as teicneolaíochtaí éagsúla

Is féidir liom a bheith ag obair le daoine eile chun smaointe cruthaitheacha a ghiniúint, a phlé agus a fhorbairt chun déantúsáin a chruthú. Roghnaím ó réimse d'ábhair, uirlisí agus bogearraí agus, le linn dom a bheith ag obair leo, éirim muiníneach as mo chuid scileanna praiticiúla. Cabhraíonn an taithe phraiticiúil liom mo chuid smaointe nó táirgí a dhearadh nó a fheabhsú agus bíonn tuiscint agam conas a n-imoibríonn ábhair nuair a 'mhúnlaítear' iad trí theicneolaíochtaí éagsúla. Bíonn aird agam ar an inbhuanaitheacht agus mé ag roghnú agus ag úsáid ábhar agus ag dearadh táirgí. Is féidir liom gach píosa trealaimh agus bogearra a úsáid go sábháilte.

22. Léiríonn an scoláire tionscnaíocht, tá sé/sí nuálach agus forbraíonn sé/sí scileanna fiontraíochta

Is breá liom mo chuidse smaointe agus cinn daoine eile a thiontú ina ngníomhartha trí réitigh nua a mheabhrú, na cuir chuige a phleanáil agus cinnte a dhéanamh de go dtarlaíonn rudaí ag an am ceart agus sa chaoi is fearr. Is le daoine eile i ngrúpa nó le páirtneir a tharlaíonn sé sin agus ó am go chéile is fearr liom a bheith ag obair i m'aonar. Corruair, nuair nach mar a shíltear a bhítear, breathnaím ar an gcaoi a ndeachaigh rudaí mícheart agus cinnim ar chur chuige nua. Aithním nuair is gá rud a dhéanamh agus táim toilteanach dul sa tseans le mo chuid smaointe agus tabhairt faoi.

23. Tógann an scoláire smaoineamh ar aghaidh ó cheapadh go réadú

Is féidir liom smaoineamh a ghlacadh agus é a fhíorú. Amanna bíonn obair le daoine eile i gceist leis sin ach, fiú i ngrúpa, is féidir liom cur leis an bhfís nó leis an gcuma is dóigh le daoine a bheidh ar an táirge deiridh, agus cuidiú leis an bpróiseas bogadh ar aghaidh. Tuigim go bhfuil sé rí-thábhachtach mar chuid de ghníomhaíocht den chineál sin a bheith ag meabhrú ar dhul chun cinn na hoibre agus ag déanamh meastóireachta air.

24. Úsáideann an scoláire an teicneolaíocht agus uirlisí na meán digiteach chun foghlaim, cumarsáid, obair agus smaoineamh a dhéanamh, go comhoibríoch agus go cruthaitheach, agus ar bhealach freagrach agus eiticíúil

Táim in inmhe eolas a aimsiú agus a roinnt ar líne agus aithním agus léirim meas ar mo chearta agus ar chearta daoine eile in úsáid na meán teicneolaíochta agus digiteach. Is féidir liom faisnéis agus inneachar ar líne a mheas. Úsáidim teicneolaíocht agus meáin dhigiteacha chun léamh, cuidiú liom smaoineamh, mo chur féin in iúl agus a bheith ag obair le daoine eile. Agus mé ag obair le daoine eile, úsáidim teicneolaíocht go cruthaitheach chun idirghníomhú agus chun smaointe a fhorbairt. Tuigim go bhfuil tionchar ag an méadú a tháinig ar úsáid na teicneolaíochta agus na meán digiteach ar dhaoine agus ar an bpobal ina maireann siad.

